

מעבדת למידה מרחוק בפריפריה

ג'וינט-אשלים ומשרד החינוך | אפריל-יוני 2020

ג'וינט ישראל אשלים
יחד בעשייה חברתית למען ילדים, נוער וצעירים במצבי סיכון

מעבדת למידה מרחוק בפריפריה - רקע

עם פרוץ משבר הקורונה יזם ג'וינט-אשלים בשיתוף עם משרד החינוך (האגפים מו"פ, יסודי ועל יסודי) הקמה של מעבדת מחקר ופיתוח קצרת טווח שתעסוק בלמידה מרחוק בפריפריה החברתית והגיאוגרפית של ישראל.

השאלות העיקריות של המעבדה היו:

לטווח הארוך:

מה יהיה ניתן ללמוד מתוך ההתנסות של בתי הספר בפריפריה בלמידה מרחוק בתקופת הקורונה על שיפור החינוך בפריפריה, בהתייחס לשימוש בכלי של למידה מרחוק ובתובנות אחרות שיעלו במעבדה?

לטווח הקצר:

מהן הבעיות הייחודיות של הפריפריה ביישום למידה מרחוק בזמן הקורונה, ואילו עקרונות ופרקטיקות בית ספריים יכולים לתרום להתמודדות עימן?

מעבדת למידה מרחוק בפריפריה - רקע

בהתאם למטרות נבנה תהליך העבודה של המעבדה בשני שלבים:

שלב 2

העברת המוקד אל
הטווח הארוך ופיתוח תובנות מרכזיות
לטיפול החינוך בפריפריה
לאור לקחי תקופת הקורונה

שלב 1

חילוץ
ידע רלוונטי
לתקופת הקורונה
והנגשתו לשטח

מעבדת למידה מרחוק בפריפריה - רקע

במסגרת המעבדה התקיימו הפעולות הבאות:

506

משפחות
השתתפו בסקר

שנערך ע"י מכון "מדגם-פאנל"

נערכו מספר סבבי ראיונות,
שיחות ומפגשים מקוונים

עם מנהלי בתי הספר,
מורים מובילים ורכזי תקשוב

15

בתי ספר גויסו למעבדה

(11 יסודיים + 4 חט"ב) ממגוון יישובים,
כולם מפריפריה גיאוגרפית
ולאו מדד טיפוח גבוה

23 תלמידים

השתתפו בראיונות

במסגרת "נושמים לרווחה"
ו"בשביל המייטיב"
וכן התקיימו

3 שיחות מיקוד

עם תלמידים מבתי ספר במעבדה

הוקם אתר אינטרנט ניסיוני

המציע ארגון של כלים ללמידה מרחוק
על בסיס צרכים פדגוגיים של מורים:

<https://technogogoya.usssl.app/>

53

ראיונות נערכו למשפחות

40 עם משפחות מבתיה"ס שבמעבדה
(ע"י המנהלים והמורים), ו-13 עם משפחות
המשתתפות בתוכנית "נושמים לרווחה"
של ג'וינט-אשלים (ע"י צוות המעבדה)

מטרת המצגת

מצגת זו הנה התוצר המסכם של המעבדה.
המסמך עוסק **בטווח הארוך** ומציע תובנות לטיפול החינוך בפריפריה
על בסיס לקחים שהופקו מהידע שנאסף במעבדה בתקופת הקורונה.

קהלי היעד של המצגת:

מנהלי בתי ספר

כבסיס לחשיבה שלהם על
תפיסת הפעולה של בית הספר

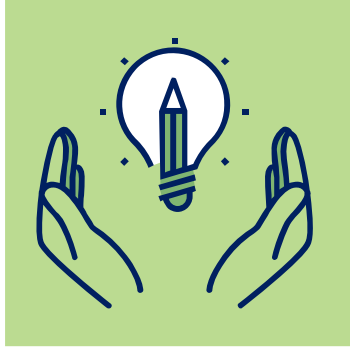
מחלקות חינוך ברשויות

כבסיס להבנה
על פיתוח בתי הספר

מטה משרד החינוך

כבסיס להחלטות מדיניות
ופיתוח תוכניות

מפת המצגת

זירות לפיתוח החינוך בפריפריה

- הילד הלומד והמתפתח
בראייה מערכתית
- למידה מקוונת ככלי
להעצמת החינוך בפריפריה
- עדכון מטרות חינוכיות:
לומד עצמאי, למידה
חברתית-רגשית ואייג'נסי

הסוויץ' התודעתי

מה עשו בתי ספר אפקטיביים
בפריפריה בזמן הקורונה?

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה

האתגרים והתהליכים
העיקריים שעלו בלמידה
מרחוק בפריפריה

חלק א' - אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה

בחלק זה נסקור את האתגרים והתהליכים העיקריים שעלו בלמידה מרחוק בפריפריה:

מבט על: סקירה כללית

האתגר: להביא להשתתפות בלמידה מרחוק

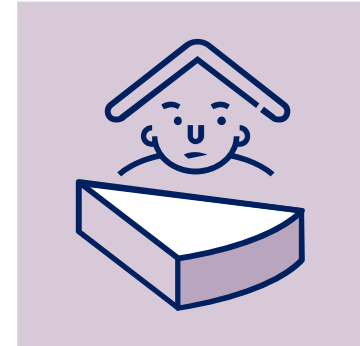
סקר משפחות: השפעות תקופת הקורונה

סקר משפחות: הקשיים השכיחים ביותר שציינו ההורים

ראיונות עם הורים

שיחות מיקוד וראיונות עם תלמידים מבתי הספר שהשתתפו במעבדה

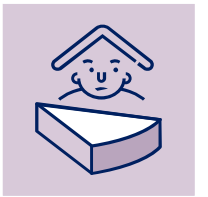
ראיונות מבוססי שאלון עם תלמידים מתוכניות "נושמים לרווחה" ו"בשביל המייטיב"

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה

מבט על

3

לצמצם פערים
פוטנציאליים
בידע ומיומנויות
בין תלמידים
ועל פני השנתונים

2

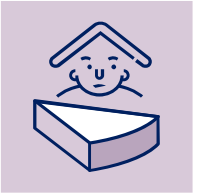
ליצור חוויית למידה
בעלת ערך עבור
התלמידים

1

להביא את הילדים
להשתתפות
ומעורבות בלמידה
מהבית

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה

המושג **פריפריה** בהקשר לקורונה עובר הגדרה מחדש.

קשה להתייחס ל"פריפריה" עם מאפיינים מובחנים, אלא **טווח של משתנים, אילוצים ותנאים היוצרים חוסן ואפשרות ללמידה והתפתחות**. ישנה שונות גדולה במשתנים אלו בכל מקום, במגדל העמק או עראבה אבל גם ברמת גן.

- האם יש מחשב בבית? האם הוא מספיק לכל הילדים?
- האם אחד או שני ההורים איבד עבודה ויש לחץ כלכלי קשה?
- האם להורים יש יכולת ופניות לתמוך בלמידה של הילדים?
- האם הילדים מתמודדים עם קשיי למידה, קשיים רגשיים וכו'?

התשובות השונות יוצרות מצבים שונים לחלוטין עבור התלמיד ויכולים להיות ההבדל בין השתתפות פעילה בלמידה מרחוק ואף היכולת להרוויח ממנה, לבין ילד שלא נוגע במשימות ומצבו הלימודי, החברתי והרגשי מתדרדר.

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה האתגר: להביא להשתתפות בלמידה מרחוק

"גם אצל הילדים
יש טכנופובים!"
מורה בחט"ב

קושי עם התפעול
הטכני של מערכות

לבין **2%-10%**
מהתלמידים אין
בכלל מחשב ו\או
נגישות לאינטרנט

באופן כללי העריכו
15 בתי הספר במעבדה כי
20% מתלמידיהם בממוצע
אינם משתתפים
ומעורבים בלמידה מרחוק,
או משתתפים ומעורבים
מעט מאוד.

קשיי התארגנות והצמדות
לסדר יום, התעוררות מאוחרת
(בעיקר מכתה ו' ומעלה)

משפחות עם כמה
ילדים שיש להם
מחשב אחד

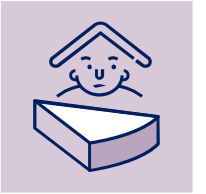
מה היו הסיבות לכך?

"יש בתים שההורים לא
פונקציה. היום הפך ללילה,
מכשולים בלתי עבירים,
תירוצים. זאת היתה
המשימה שלי כמחנך"
מחנך בחט"ב

תלמידים שלא רוצים
להשתתף בלמידה
מרחוק או מעבירים
את זמנם בפעילות אחרת;
קושי בסמכות ההורית

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה האתגר: להביא להשתתפות בלמידה מרחוק

"לצערי הלמידה מרחוק לא מתאימה לכל אחד. התלמידים עם קשיי הריכוז, כיתות האתגר והמב"ר, מאוד קשה להם" מורה בחט"ב

קשיי ריכוז המועצמים בלמידה מרחוק או ירידת מוטיבציה כתוצאה מקושי לימודי

הורים המתקשים להתפנות לתיווך או מעורבות בלמידה של ילדיהם

באופן כללי העריכו 15 בתי הספר במעבדה כי 20% מתלמידיהם בממוצע אינם משתתפים ומעורבים בלמידה מרחוק, או משתתפים ומעורבים מעט מאוד.

מה היו הסיבות לכך?

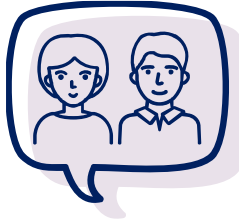
"הקושי לא תמיד מגיע מתלמידים מהחתך הסוציו-אקונומי הנמוך. יש לנו משפחה מבוססת והאמא אמרה 'הילדים שלי לא יגישו שום מטלה'. אמרתי למורה לאט לאט, להקשיב, נדבר, נסביר. בסוף שני הילדים שלה הגישו" מנהלת חט"ב

הורים ותלמידים שלא תופסים את הלמידה מרחוק כרצינית

הורים שיכולות התיווך והתמיכה שלהם (במובנים הטכניים והלימודיים) נמוכות

לחץ כלכלי והתמודדות עם גורמי קושי אחרים

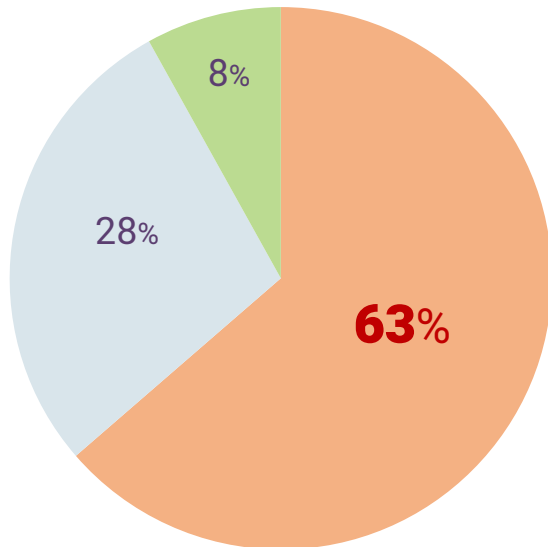

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - סקר משפחות

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

סך הכל
506 משפ'

אוכלוסייה
ערבית
40 משפ'

ממוצע/
מעל לממוצע
233 משפ'

מתחת
לממוצע
233 משפ'

הרצון של
ילדי ללמוד
והשקעתו
בלימודים:

השתפר ■
לא השתנה ■
הורע ■

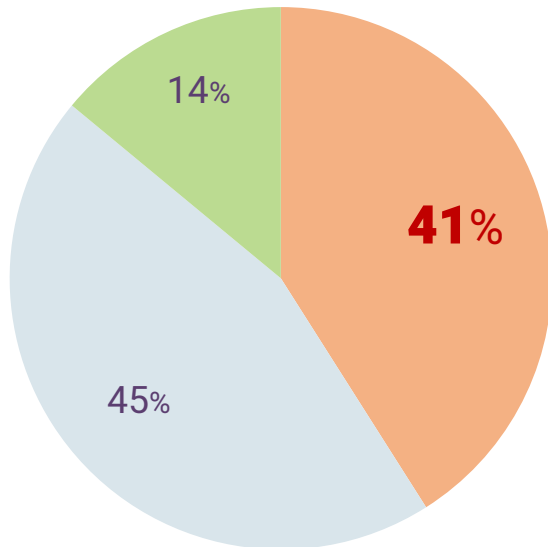
מעמד סוציו-אקונומי:

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - סקר משפחות

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

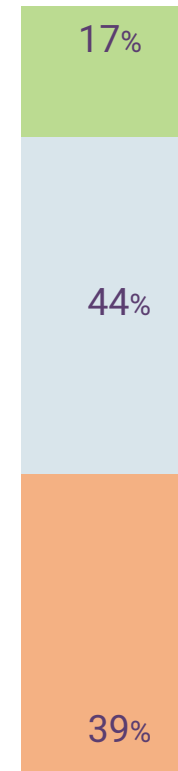
סך הכל
506 משפ'

אוכלוסייה
ערבית
40 משפ'

ממוצע/
מעל למוצע
233 משפ'

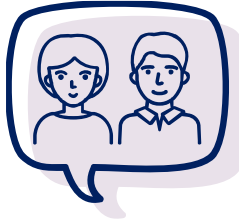

מתחת
למוצע
233 משפ'

ההתנהגות של ילדי:

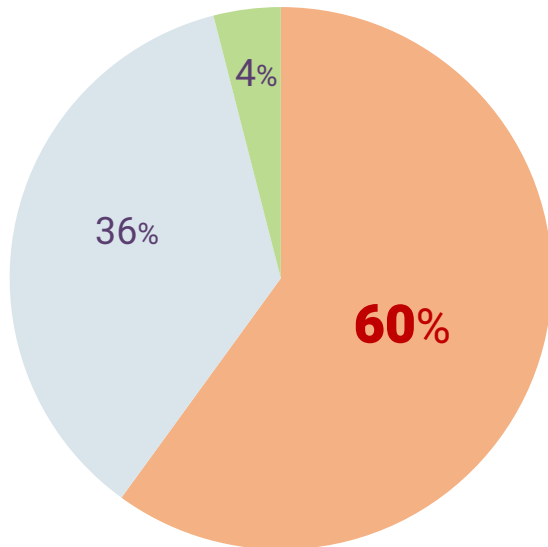
מעמד סוציו-אקונומי:

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - סקר משפחות

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

סך הכל
506 משפ'

אוכלוסייה
ערבית
40 משפ'

ממוצע/
מעל לממוצע
233 משפ'

מתחת
לממוצע
233 משפ'

המצב החברתי של ילדי:

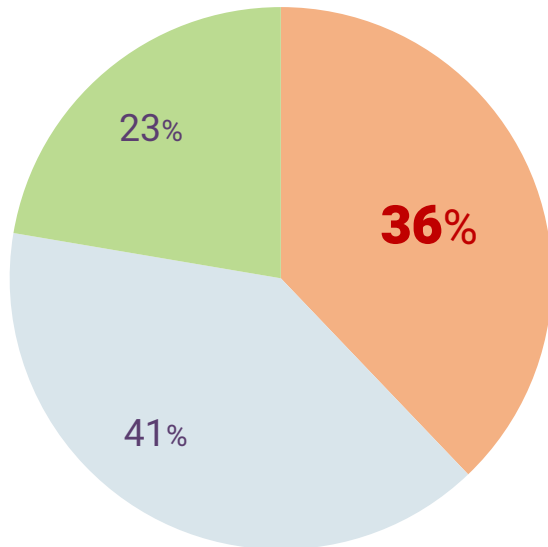
מעמד סוציו-אקונומי:

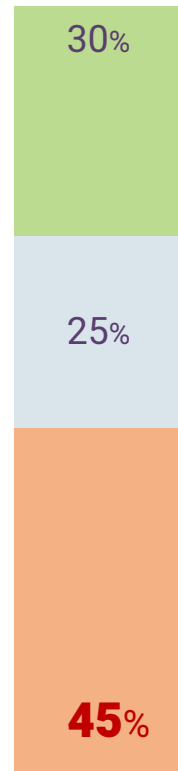
אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - סקר משפחות

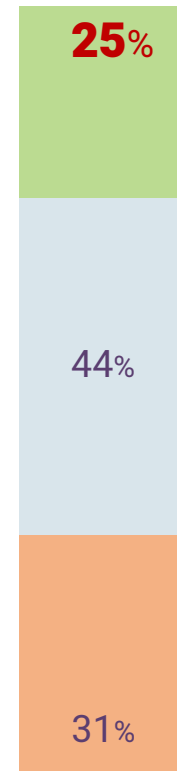
לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

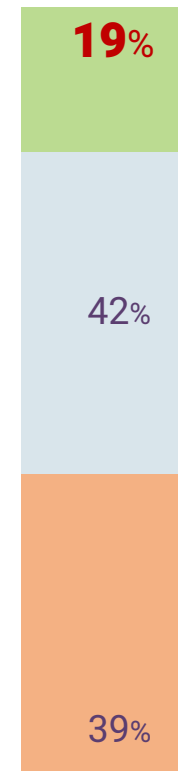
סך הכל
506 משפ'

אוכלוסייה
ערבית
40 משפ'

ממוצע/
מעל לממוצע
233 משפ'

מתחת
לממוצע
233 משפ'

יכולת הלמידה העצמאית של ילדי:

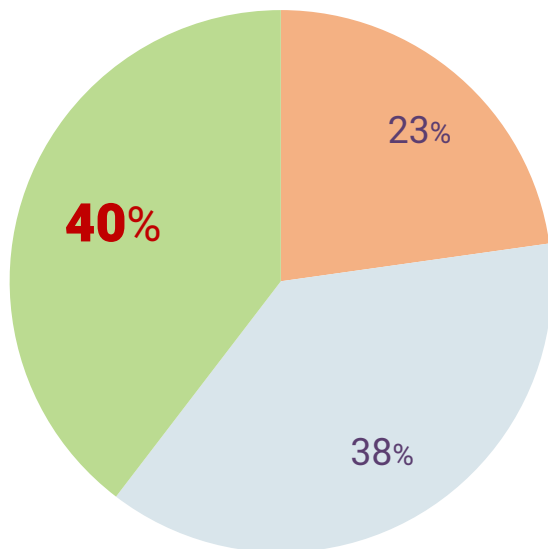
מעמד סוציו-אקונומי:

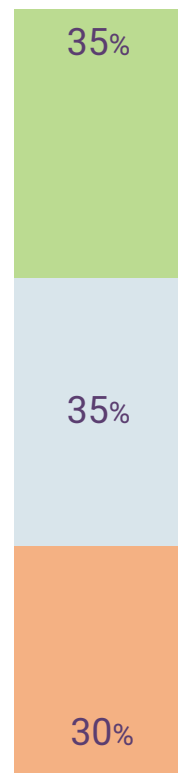
אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - סקר משפחות

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

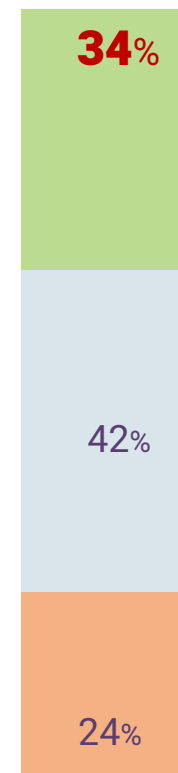
סך הכל
506 משפ'

אוכלוסייה
ערבית
40 משפ'

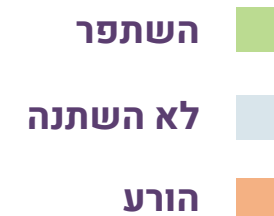

ממוצע/
מעל למוצע
233 משפ'

מתחת
למוצע
233 משפ'

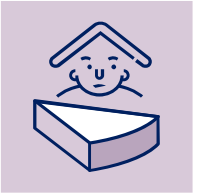
המעורבות שלי בלמידה של ילדי:

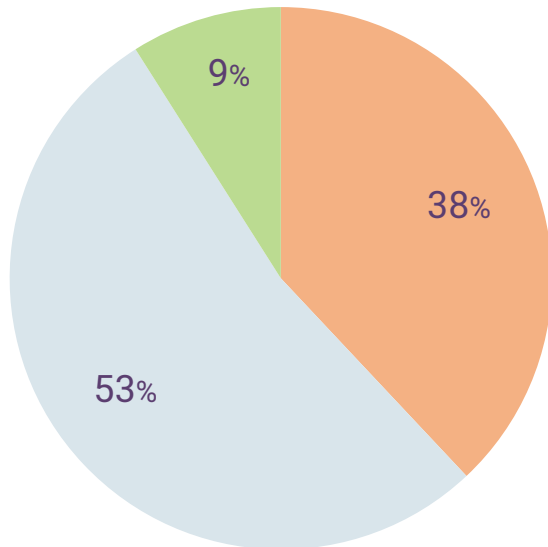
מעמד סוציו-אקונומי:

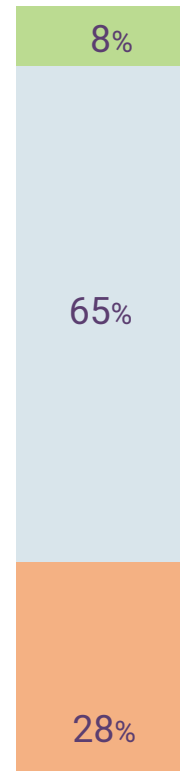
אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - סקר משפחות

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

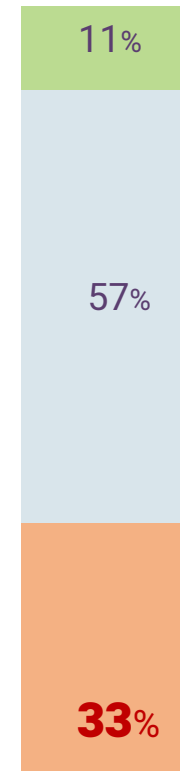
סך הכל
506 משפ'

אוכלוסייה
ערבית
40 משפ'

ממוצע/
מעל לממוצע
233 משפ'

מתחת
לממוצע
233 משפ'

**המצב
הבריאותי
של ילדי:**
(בהקשר של
תזונה וספורט)

- השתפר
- לא השתנה
- הורע

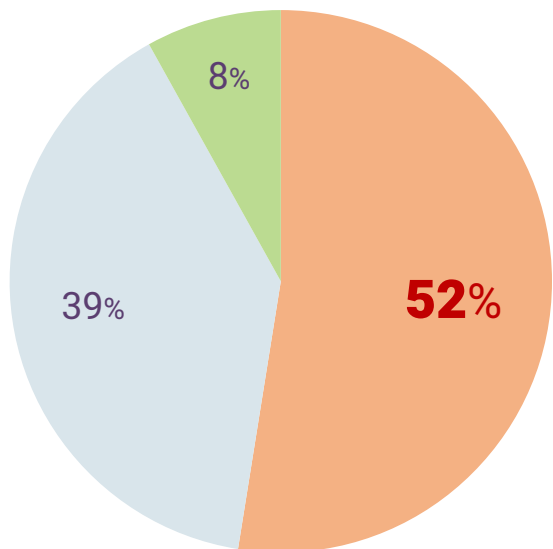
מעמד סוציו-אקונומי:

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - סקר משפחות

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

סך הכל
506 משפ'

אוכלוסייה
ערבית
40 משפ'

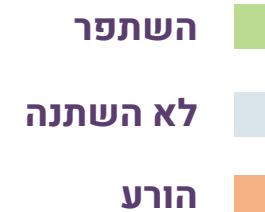

ממוצע/
מעל לממוצע
233 משפ'

מתחת
לממוצע
233 משפ'

ההנאה של ילדי מהלמידה:

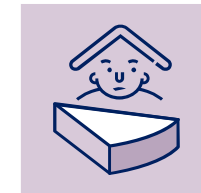
מעמד סוציו-אקונומי:

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה -

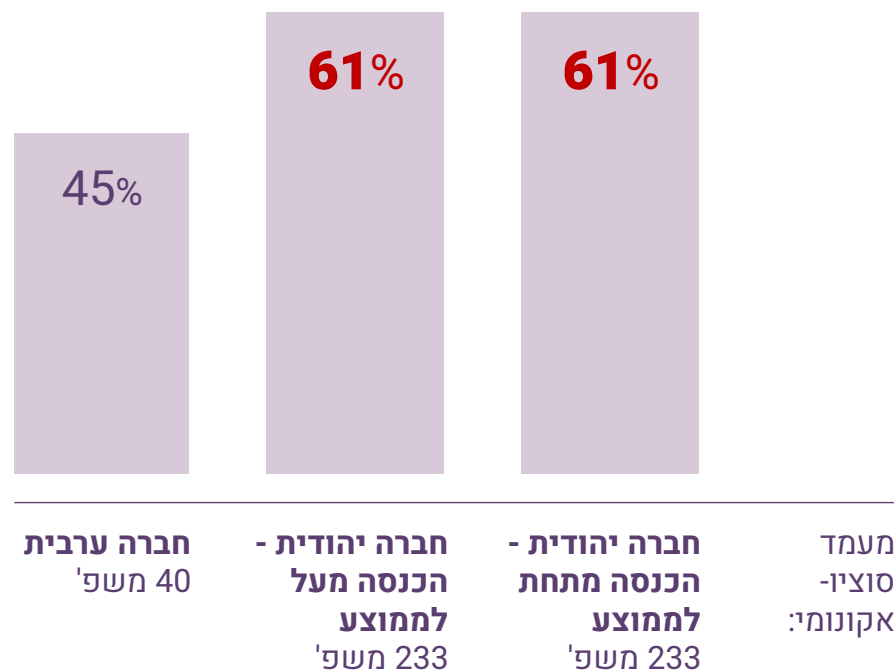
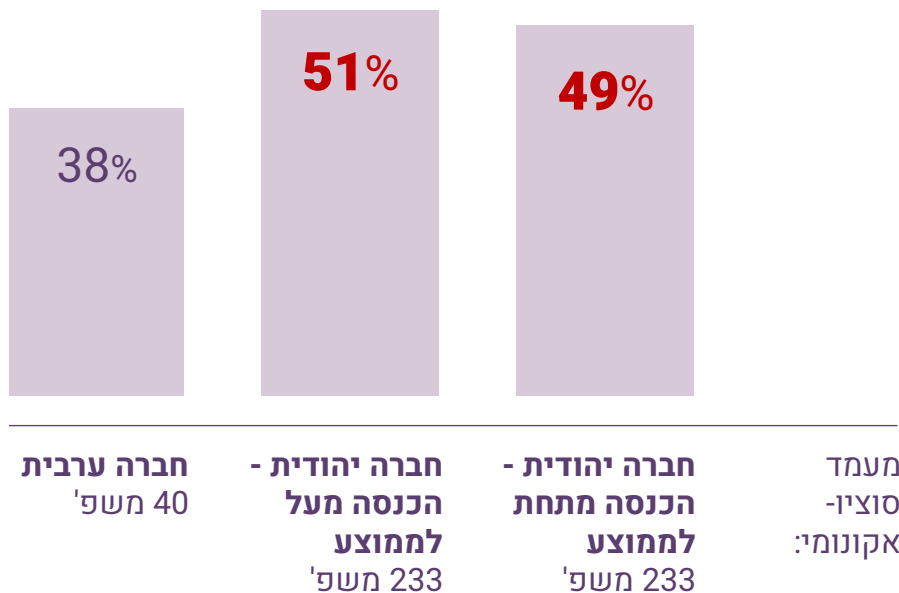
סקר משפחות - הקשיים השכיחים ביותר שציינו ההורים בסקר:

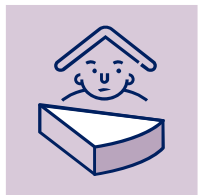

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

סה"כ
506 משפ'

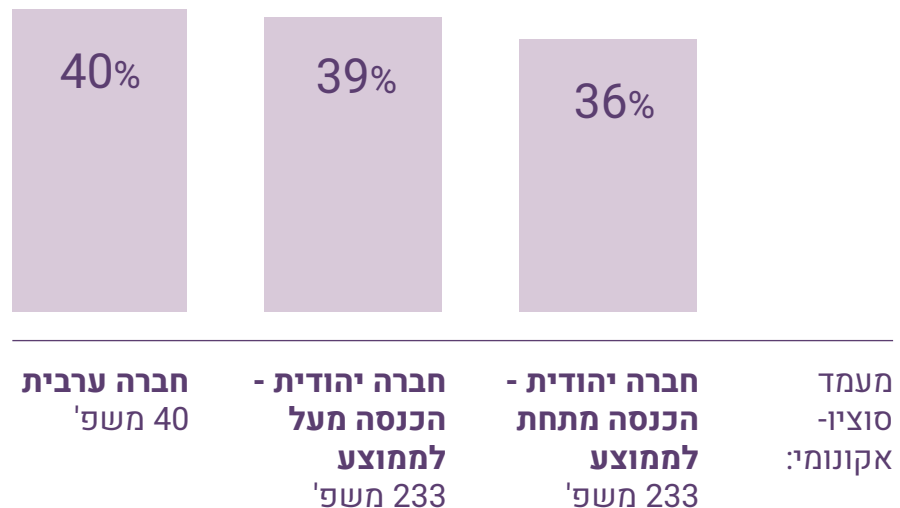
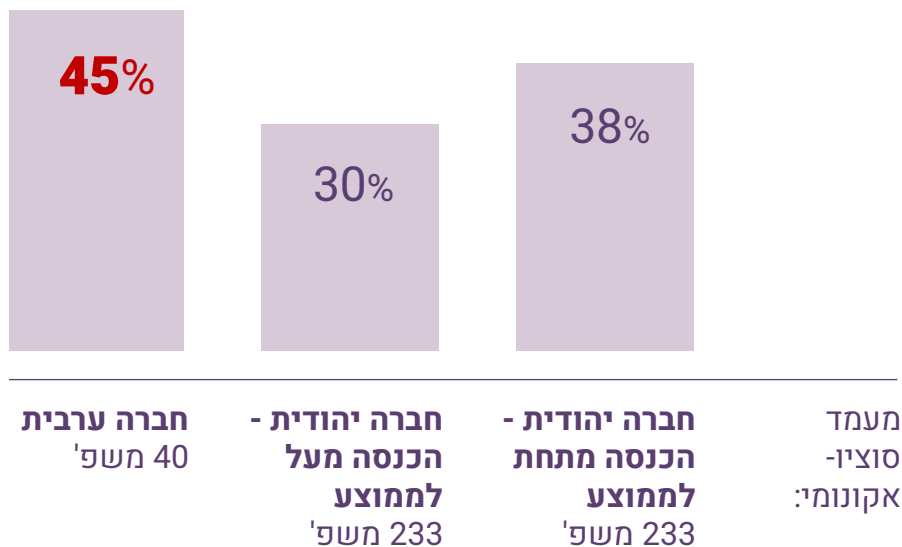

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - סקר משפחות - הקשיים השכיחים ביותר שציינו ההורים בסקר:

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

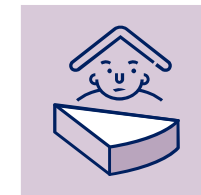
סה"כ
506 משפ'

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה -

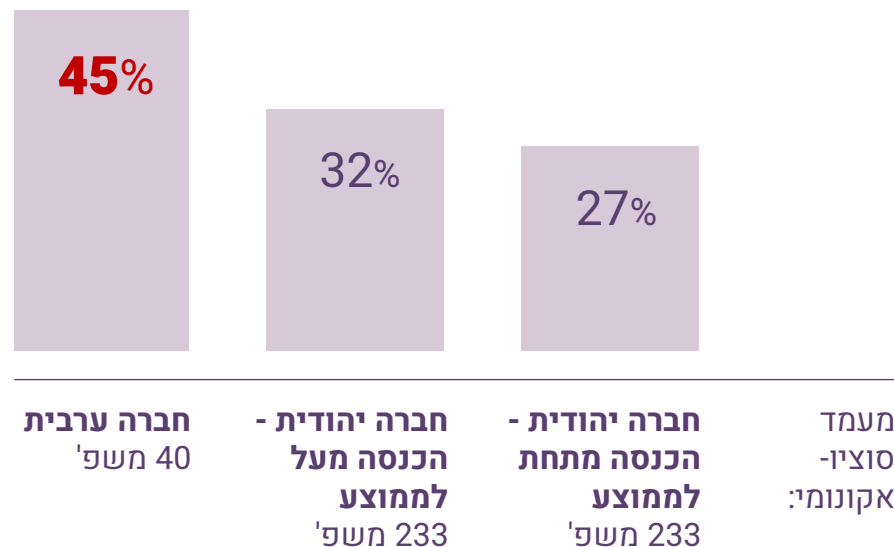
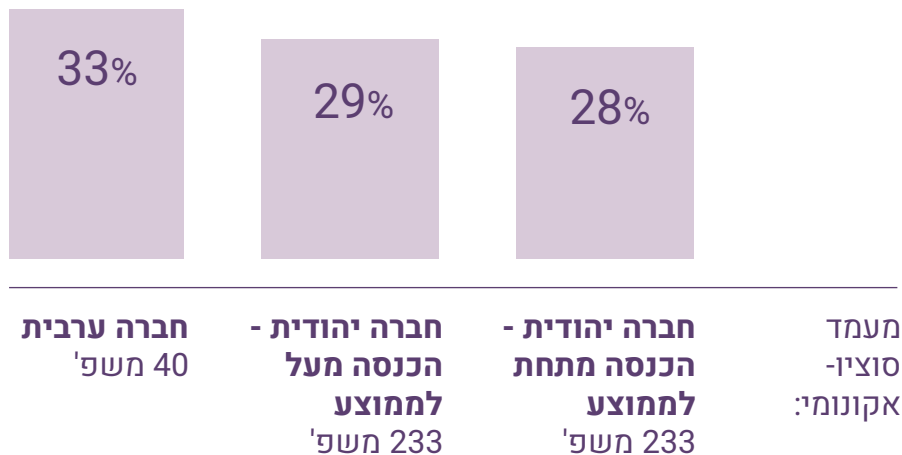
סקר משפחות - הקשיים השכיחים ביותר שציינו ההורים בסקר:

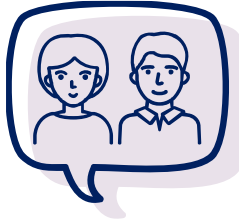

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

סה"כ
506 משפ'

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה -

סקר משפחות - הקשיים השכיחים ביותר שציינו ההורים בסקר:

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

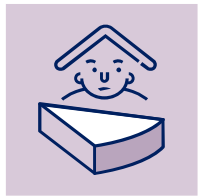

סה"כ
506 משפ'

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - סקר משפחות - הקשיים השכיחים ביותר שציינו ההורים בסקר:

לתשומת לבכם:
נתוני קיצון
מסומנים באדום

סה"כ
506 משפ'

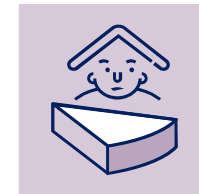
אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - ראיונות עם הורים

- במשפחות רבות ניהול סדר היום הפך למאבק
- חסרה תשתית מחשוב (ולאו מדפסת, אינטרנט) מספקת לכל הילדים
- קונפליקטים סביב הנעת הילדים ללמידה
- קושי בתפעול הטכני של מערכות הלמידה מרחוק
- בבתים החלשים (ולא רק) – העדפה ברורה לחומרים מודפסים
- הקשר עם המחנכת – הדבר הכי חשוב ללמידה
- חוו את התקופה יותר כ"שמירה על מסגרת" מאשר למידה

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה - ראיונות עם הורים

- בחלק מהבתים: אכזבה מבית הספר על חוסר קשר, או מהמערכת על היעדר תמיכה באמצעים
- תחושת כישלון הורית – קושי לתמוך בילדים מבחינת אמצעים ומבחינה לימודית
- הורים עובדים או עם פעוטות בבית פחות פנויים לתמיכה
- נקודת אור: עזרה בין אחים (קרה רק כשהצליחו לארגן היטב את סדר היום)
- ההורים מודאגים מאוד מהיווצרות פערים, אך מתקשים לעתים עם עומס המשימות שניתן לילדים

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה -

ראיונות עם הורים

"נורא קשה לארגן את סדר היום. אין סדר יום. יש רק את הפלאפון שלי וכל הילדים לומדים אתו וגם אני צריכה אותו וזה קשה. ואני עם התינוקת שבוכה, ואין לי זמן לעזור לילדים עם הלימודים וקשה לי עם הלחץ הזה".

"אני סייעת בגן, אז הגננת של הבת שלי בגן הצמוד חברה שלי והיתה כל תחילת שבוע משאירה ליד הדלת את החומרים לשבוע. זה מאוד עזר"

אם חד הורית, בלי מחשב בבית: "הלכתי כל יום לספריה להדפיס את חומרי הלימוד - אך זה הפך יקר מדי בשלב מסוים"

"הבת שלי צועקת עליי למה את לא קונה לי מחשב!". היא מפחדת שלא יעלו אותם כשהם הבנים שלי עם ריטלין אבל כשהם בבית הם לא רוצים לקחת אז הם בקושי לומדים. כל היום בטלוויזיה ובטלפון"

"הגדול שלי יותר עצמאי ואני לא צריכה להזכיר לו, אבל הצעירה שוכחת כל הזמן ואני צריכה כל הזמן לשאול אותה מה יש לה עכשיו ולהכריח אותה להיכנס"

"הילדה ישבה שעה ביום. אחרי זה או שנגמרו לה המשימות או שהיא איבדה סבלנות. רוב היום משועממים, מטפסים על הקירות. בגלל שחמותי גרה איתנו לא נתנו לילדים לצאת בכלל"

"הילדה עוד מתקשה בעברית, ובבית הספר אין מורה דוברת רוסית שתעזור ותתרגם, אז היא לא היתה יכולה לעשות את המשימות"

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה –
שיחות מיקוד וראיונות עם תלמידים מבתי הספר שהשתתפו במעבדה

תלמידי חט"ב

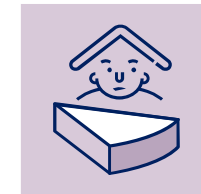
- מעדיפים למידה בבית
- ההספק של הלמידה בבית היה בין 85-120% מזה של למידה בבית הספר
- בבית הזמן יותר גמיש ונוח וקל להם להתרכז
- היו רוצים להמשיך למידה בבית, או שילוב

תלמידי יסודי

- מעדיפים למידה בבית הספר
- בבית מבולגן, רעש, ריבים עם אחים
- בבית קשה לקבל הסברים מהמורים
- חסרים החברים
- הצעירים היו צריכים יותר את ההורים בלמידה מהבית (בעיקר בדברים טכניים)

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה –
שיחות מיקוד וראיונות עם תלמידים מבתי הספר שהשתתפו במעבדה

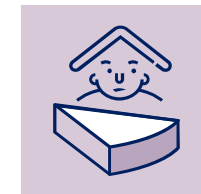
כל התלמידים:

- מעדיפים משימות לביצוע בזמן גמיש מאשר שיעורי זום
- מחשיבים מאוד את המשוב הפרטני שקיבלו מהמורים
- חשבו שזה טוב שהמחנכות התקשרו כל כמה זמן לשאול מה שלומם
- חשבו שזה עוזר שהמורים משתמשים בסרטונים, הפעלות או מצגות
- אומרים שחשוב להם ללמוד ושהם רוצים להצליח
- מבחינתם לא היו קשיים מיוחדים עם הוריהם בתקופת הלמידה מרחוק

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה –

ראיונות מבוססי שאלון עם תלמידים מתוכניות "נושמים לרווחה" ו"בשביל המייטיב"

59%

לא חוו את הלמידה מרחוק כמאפשרת שמירה על מסגרת חברתית וקשר

62%

חוו אי הצלחה בלמידה מרחוק

52%

לא השתתפו או השתתפו מעט בלמידה מרחוק

הגורמים שהתלמידים סימנו כחשובים ביותר בהנעתם, השתתפותם והצלחתם בלמידה מרחוק:

16%

תמיכה ועידוד מצד ההורים

39%

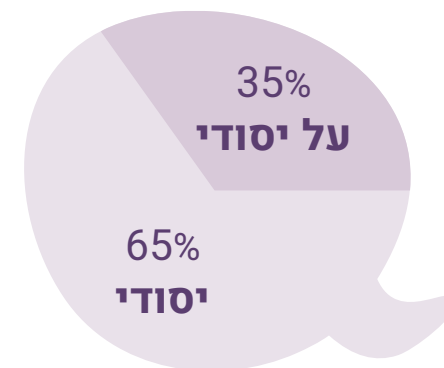
המוטיבציה האישית שלהם ללימודים

44%

הקשר האישי עם המורים

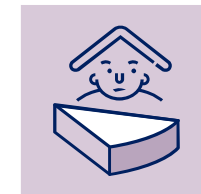
תוכניות "נושמים לרווחה" ו"בשביל המייטיב" הן תוכנית לתמיכה במשפחות מרקע סוציו-אקונומי נמוך ובעיות מורכבות, ופועלת יחד עם הרשויות.

במסגרת המעבדה התקיימו 23 ראיונות מובנים עם ילדים מכיתות ד'-ט' ממשפחות המשתתפות בתוכניות:

אתגרי החינוך בפריפריה בתקופת הקורונה –

ראיונות מבוססי שאלון עם תלמידים מתוכניות "נושמים לרווחה" ו"בשביל המייטיב"

השפעת ההורים ומעורבותם בלמידה מרחוק נתפסה כמוגבלת ועם מעט מאוד השפעה. חלק מההורים כלל לא התערבו, חלקם הפעיל מעט לחץ שהתלמידים תפסו כלא משפיע. מצב זה היה נכון גם כאשר הקשר בין ההורים למורים היה טוב.

הלמידה מהבית נתפסה כפחות טובה מהלמידה בבית הספר

60%

חוו התפתחות כלשהי ביכולות הלמידה העצמאית שלהם

הקשיים הגדולים של התלמידים:

19%

המרחב הביתי לא נוח

28%

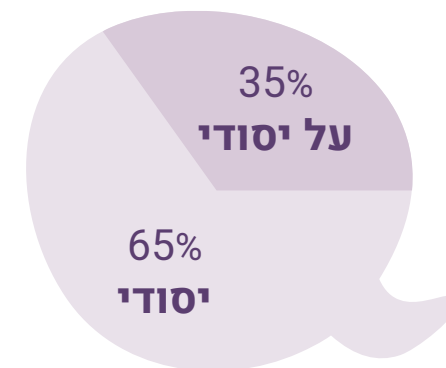
היעדר מחשב זמין

43%

לקום, להתארגן ולהיכנס לביצוע משימות

תוכניות "נושמים לרווחה" ו"בשביל המייטיב" הן תוכנית לתמיכה במשפחות מרקע סוציו-אקונומי נמוך ובעיות מורכבות, ופועלת יחד עם הרשויות.

במסגרת המעבדה התקיימו 23 ראיונות מובנים עם ילדים מכיתות ד'-ט' ממשפחות המשתתפות בתוכניות:

חלק ב' - הסוויץ' התודעתי

מה עשו בתי ספר אפקטיביים בפריפריה בזמן הקורונה?

השינוי בתפיסה:

מה הפך בתי ספר מיישובי פריפריה
לאפקטיביים בתקופת הקורונה?

יישום השינוי התפיסתי:

מה עשו בתי ספר אפקטיביים מיישובי פריפריה בתקופת הקורונה?

תובנות שאספנו בדרך:

דברים שבתי ספר עשו בשגרה טרם הקורונה,
אשר עזרו להצלחה בלמידה מהבית

הסוויץ' התודעתי –

מה הפך בתי ספר מיישובי פריפריה לאפקטיביים בתקופת הקורונה?

ל -

- ✓ התמקדות ביצירת תהליך למידה וצמיחה
- ✓ התייחסות אל הילד בתוך קונטקסט – עבודה עם המשפחה
- ✓ המורה כאחראי על תהליך הלמידה והסביבה התומכת צמיחה
- ✓ "אנחנו יכולים לפתור בעיות"

מ -

- ✗ התמקדות בתוכנית הלימודים
- ✗ התייחסות אל הילד כמושא ההתייחסות הבלעדי
- ✗ המורה כאחראי על העברת ידע
- ✗ "אנחנו פועלים במסגרת האילוצים"

בתי ספר שידעו לעשות את ה"סוויץ'" הזה, הצליחו להגדיל משמעותית את אחוזי ההשתתפות והמעורבות של תלמידים בלמידה מרחוק

הסוויץ' התודעתי – העקרונות הישומיים של שינוי התפיסה מה עשו בתי ספר אפקטיביים מיישובי פריפריה בתקופת הקורונה?

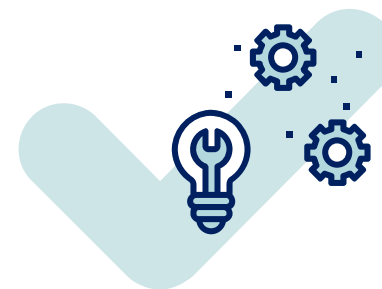
דרכי פעולה של ניהול הקשר והתקשורת

- שיחות טלפון ווידאו
- ביקורי בית
- המשך ההערכה והעברת מסר של רצינות

עקרונות פעולה פדגוגיים

- שימוש עקבי ומדויק במשוב
- פדגוגיה "מגייסת"
- תכנון למידה גמיש בזמן
- שילוב למידה רגשית-חברתית (SEL)
- תפיסת עבודה פרואקטיבית מול משפחות

דרכי פעולה טכניות-תשתיות

- מעקב שיטתי אחרי ההשתתפות
- חלוקת מחשבים
- דרכי פעולה חלופיות (ווטסאפ, חומרים מודפסים)

הסוויץ' התודעתי – יישום

מה עשו בתי ספר אפקטיביים מיישובי פריפריה בתקופת הקורונה?

**שימוש עקבי
ומדויק במשוב:**

**משוב
מוקיר מידי**

**ביטויי קשר
ואכפתיות**

**משוב פדגוגי
מפורט**

הסוויץ' התודעתי – יישום

מה עשו בתי ספר אפקטיביים מיישובי פריפריה בתקופת הקורונה?

פדגוגיה מגייסת:

הסוויץ' התודעתי – יישום

מה עשו בתי ספר אפקטיביים מיישובי פריפריה בתקופת הקורונה?

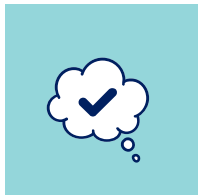
פרואקטיביות בקשר עם ההורים:

- טיפוח הנהגת ההורים
- יצירת "רשת הורים"
- סקרים
- הורים – אוכלוסיית יעד
ללמידה, הסברה והדרכה
- טיפוח ההורים כמתווכים
או שותפי למידה פוטנציאליים
- פיתוח פעילויות בראייה משפחתית

תובנות שאספנו בדרך:

דברים שבתי ספר עשו בשגרה טרם הקורונה, אשר עזרו להצלחה בלמידה מהבית

נגישות טכנולוגית

- תוכנית של חלוקת מחשבים לתלמידים

ניסיון בכלים מקוונים

- ניהול ביה"ס ותהליכי למידה עם מערכות בעלות יכולות ניהול למידה (LMS) כגון google classroom, Microsoft teams
- שילוב כלים מקוונים בלמידה השוטפת (אופק, עת הדעת, פדלט ואחרים)

פדגוגיה

- תוכניות מכוונות לפיתוח לומד עצמאי (חקר, PBL, למידת עמיתים)
- ניהול תוכנית של למידה חברתית-רגשית (SEL)
- דגש על טיפוח הקשר האישי בין מורים לתלמידים (שילוב יותר פגישות אישיות, למידה מונחית)

תובנות שאספנו בדרך:

דברים שבתי ספר עשו בשגרה טרם הקורונה, אשר עזרו להצלחה בלמידה מהבית

Case study: תיכון שש שנתי אמי"ת קנדי עכו

נגישות טכנולוגית

- בית הספר גייס משאבים לחלוקת מחשב לכל תלמיד

שילוב כלים מקוונים בלמידה השוטפת

- שימוש במגוון כלים ומקורות ידע מקוונים במהלך הלמידה (TailorEd במתמטיקה, עת הדעת ועוד)
- בית הספר משתתף גם במעבדת בינה מלאכותית בחינוך

שימוש קבוע בפלטפורמת ניהול למידה

- עבודה שוטפת עם Microsoft Teams בניהול תהליכי הלמידה, אתרים כיתתיים וכד'

תוכניות המפתחות יכולות לומד עצמאי

- תוכניות חקר רבות ברוב השכבות
- תוכנית התמחויות בקהילה בכתה ט'

למידה חברתית-רגשית (SEL)

- תוכנית "תכלית" = אימון אישי וקבוצתי קבוע בהובלת מורים-מאמנים בכתה ז'

טיפול קשר אישי

- סדירות של שיחות אישיות בין מורים לתלמידים
- תרבות פדגוגית המדגישה קשר אישי ולמידה מותאמת אישית

תובנות שאספנו בדרך:

דברים שבתי ספר עשו בשגרה טרם הקורונה, אשר עזרו להצלחה בלמידה מהבית

Case study: בית הספר "יוספטל", מגדל העמק

נגישות טכנולוגית

- בית הספר, בהובלת מחלקת החינוך העירונית, מפעילים תוכנית לחלוקת מחשב לכל תלמיד מכתה ד'

שילוב כלים מקוונים בלמידה השוטפת

- שימוש במגוון כלים ומקורות ידע מקוונים במהלך הלמידה (כגון עת הדעת ועוד)
- רכז תקשוב חזק ודומיננטי (משמש גם כסגן המנהלת)

שימוש קבוע בפלטפורמת ניהול למידה

- עבודה שוטפת עם Microsoft Teams דרך 'סיסמה לכל תלמיד'

תוכניות המפתחות יכולות לומד עצמאי

- מגוון תוכניות בהן התלמידים מבצעים פרויקטים

למידה חברתית-רגשית (SEL)

- תוכנית של פדגוגיה אימונית: התלמידים מציבים מטרות ויעדים שבועיים ומונחים ע"י המורים
- בית הספר השתתף במעבדת הטרוגניות וישם מתודה של עבודה בקבוצות

טיפול קשר אישי

- המחנכות מלוות באופן אישי את התלמידים במסגרת תוכנית הפדגוגיה האימונית

תובנות שאספנו בדרך:

דברים שבתי ספר עשו בשגרה טרם הקורונה, אשר עזרו להצלחה בלמידה מהבית

Case study: בית הספר "יצחק שדה", דימונה

שילוב כלים מקוונים בלמידה השוטפת

- שימוש במגוון כלים ומקורות ידע מקוונים במהלך הלמידה

שימוש קבוע בפלטפורמת ניהול למידה

- עבודה שוטפת עם Microsoft Teams דרך 'סיסמה לכל תלמיד'

תוכניות המפתחות יכולות לומד עצמאי

- תוכנית חקר ולמידה מבוססת פרויקטים בביה"ס

למידה חברתית-רגשית (SEL)

- תוכנית פיתוח מנהיגות של התלמידים: הצבת מטרות אישיות והשגתן
- בית הספר השתתף במעבדת פסיכופדגוגיה

טיפול קשר אישי

- המחנכות פועלות כחונכות של התלמידים במסגרת תוכנית המנהיגות
- תרבות פדגוגית המדגישה קשר אישי ולמידה מותאמת אישית

חלק ג' - זירות לפיתוח החינוך בפריפריה

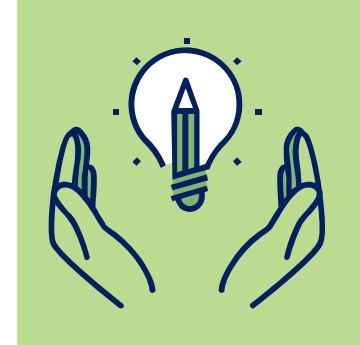
לקחים מהקורונה: זירות לפיתוח החינוך בפריפריה

הילד הלומד והמתפתח בראייה מערכתית

למידה מקוונת ככלי להעצמת החינוך בפריפריה

עדכון מטרות חינוכיות:

- טיפוח לומד עצמאי
- למידה חברתית-רגשית
- Agency (פעלנות)

לקחים מהקורונה:
זירות לפיתוח החינוך בפריפריה

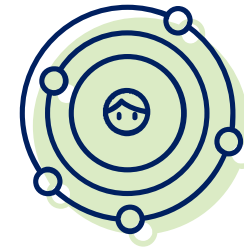

עדכון מטרות חינוכיות:

לומד עצמאי,
למידה חברתית-רגשית
ואייג'נסי (פעלנות)

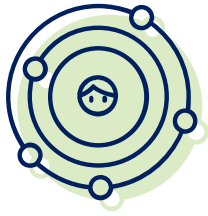

**למידה מקוונת
ככלי להעצמת
החינוך בפריפריה**

**הילד הלומד והמתפתח
בראייה מערכתית**

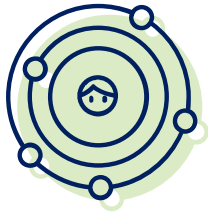

הילד הלומד והמתפתח בראייה מערכתית

ה"סוויץ" שעשו בתי ספר אפקטיביים בתקופת הקורונה היה להבין שהם לא עובדים רק מול תלמידים, ושאינם עוסקים רק בהוראה של ידע – אלא **נדרשים להסתכל על המכלול שבו הילד מתנהל ועל מכלול הגורמים המשפיעים על אפשרותו ללמוד ולהתפתח.**

- אם למשפחה אין מספיק מחשבים לכל האחים ללמידה מהבית – צריך לדאוג שתכנון הלמידה של בית הספר יאפשר תכנון סדר יום בהתאם
 - אם יש בבית מי שיעזור לילד בלמידה או אין – זה משנה את האופן בו בית הספר צריך לתפוס את הצורך של התלמיד
 - התקשורת בין בית הספר וההורים, השותפות או המתח ביניהם, ישפיעו על האופן בו התלמיד יתפוס את הלמידה
- בית הספר אינו מנהל את המכלול הזה, אך הוא חלק ממנו ומשפיע עליו. משמעות **הראייה המערכתית** היא המודעות של צוות בית הספר למכלול הזה, לתהליכים הקורים בו, ופעולה מתוך הבנה זו במטרה לקדם את התלמיד ללמידה שתסייע לו למצות את הפוטנציאל שלו.

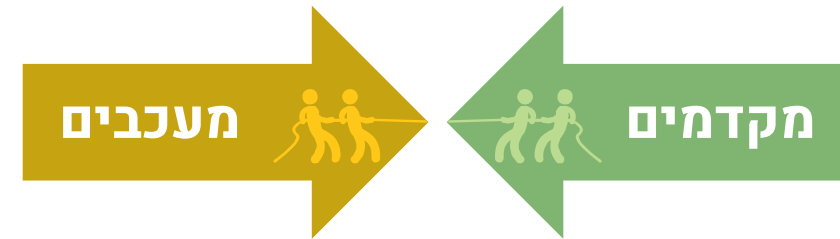
ראייה מערכתית: שני כלי חשיבה שימושיים

SWOT

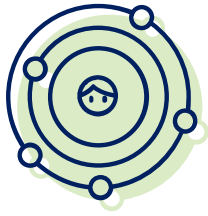

ניתוח כוחות

- מפעילים כוחות נגד השינוי
- מפעילים כוחות בעד השינוי
- רואים את חסרונות השינוי
- רואים את יתרונות השינוי
- נגד השינוי
- בעד השינוי

מודל שפיתח קורט לוין (1949)

ראייה מערכתית: השתתפות ומעורבות בלמידה מהבית - ניתוח כוחות מקדמים ומעכבים

מעכבים

הילד מתקשה עם המשימות ומתייאש.
דרכי וארגון הלמידה נוקשים ואינם מותאמים.
תוכנית הלימודים נשלחת בצורה "מבולגנת" ומציפה.

קשיי קשב וריכוז.
דימוי עצמי לימודי נמוך.
מוטיבציה נמוכה ללמידה.

ההורים תופסים את בית הספר כגורם לחץ.
ציפייה נמוכה ללמידה.
יכולת נמוכה לעזור ולתווך.

אין מחשב או אין מספיק מחשבים.
בית צפוף ואין מרחב עבודה.

מקדמים

לילד יש יכולת ללמוד באופן עצמאי.
המשימות שביה"ס שולח מותאמות לרמה
ולהעדפות הלמידה.

לילד יש מוטיבציה פנימית ללמידה.
הקשר האישי עם המחנכת יוצר מחויבות.
תכני ודרכי הלימוד מעודדים השתתפות.

ההורים מצפים מהילד ללמוד \ מניעים אותו.
הורים יכולים לעזור ולתווך.
שיח משפחתי חינוכי.

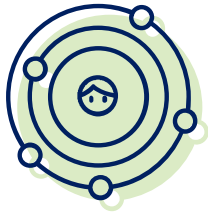
יש מחשב זמין.
יש מרחב נוח לעבודה.

**מסוגלות
לימודית**

מוטיבציה

משפחה

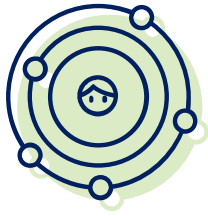
נגישות

ראייה מערכתית: השתתפות ומעורבות בלמידה מהבית - ניתוח כוחות מקדמים ומעכבים

- על בסיס הניתוח יכול בית הספר לפעול כדי להחליש כוחות מעכבים או להעצים כוחות מקדמים
- לדוגמה: לגייס ולחלק מחשבים כדי לפתור את מחסום הנגישות; להתאים תכנים לתלמידים כדי להפוך את המסוגלות מכוח בולם למקדם; ליצור "רשת אימהות" כדי לעודד אימהות לתמוך בלמידה של ילדיהן; ועוד
- הניתוח יכול להיעשות על ילד אחד, אך בית ספר יכול לזהות כוחות מקדמים ובולמים מרכזיים לכלל קהילת בית הספר ובהתאם ליזום פעולות שמשפיעות על יותר תלמידים, ולגבש פתרונות לצרכים יותר פרסונליים
- הניתוח עשוי להשתנות בהתאם לקהילה, לתנאים, למקום
- השימוש בניתוח ה-SWOT דומה (ולא יפורט כאן)

ניתוח כוחות מקדמים ומעכבים ככלי חינוכי המטרה: מיצוי פוטנציאל אישי וטווח רחב של אפשרויות בחירה

מעכבים

ציפיות נמוכות מהסביבה

היעדר הזדמנויות
להתפתחות אישית

מוטיבציה נמוכה

קשיי למידה
או מוגבלויות אחרות

אנרגיה משפחתית
בהתמודדות אחרת

קושי במימון לימודים גבוהים

מקדמים

היכרות עם מודלים להשראה

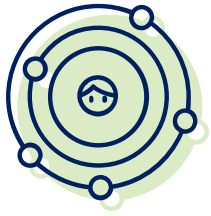
מוטיבציה גבוהה להצליח

חשיפה לגירויים מפתחים
(חוגים, מוזיאונים וכד')

שיח מפתח בבית

נגישות לצידוד
(מחשב, ספרים, ערכות מדע וכד')

בכל זמן,
וללא קשר
לקורונה:

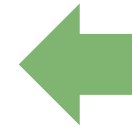

ניתוח כוחות מקדמים ומעכבים או SWOT ככלי חינוכי: כיצד יפעל בית הספר? (תרשים עקרוני)

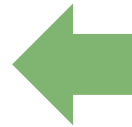
1

ניתוח כוחות
(swot 1א)

2

זיהוי הכוחות המעכבים
השכיחים בקהילה

3

בניית תוכנית שנותנת
מענה או יוצרת הזדמנות

4

זיהוי המעכבים
הבאים ומתן מענה

5

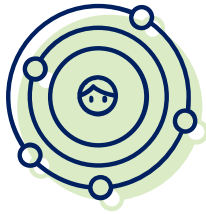
זיהוי תלמידים עם
כוחות מעכבים ייחודיים

6

חיפוש פתרונות
תומכים

הילד הלומד והמתפתח בראייה מערכתית: שני רפרנסים חשובים

Science Capital Dimensions

1. Scientific literacy
2. Science-related attitudes, values and dispositions
3. Knowledge about the transferability of science skills
4. Science media consumption
5. Participation in out of school science learning contexts
6. Family science skills, knowledge and qualifications
7. Knowing people in science-related jobs
8. Talking to others about science in everyday life

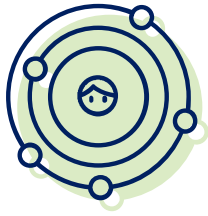
הדגם האקולוגי של ברונפנברנר

לקריאה נוספת:

<https://rsc.yschool.co.il/articles/001700--1943241244.pdf>

<https://www.ucl.ac.uk/ioe/departments-and-centres/departments/education-practice-and-society/science-capital-research> **לקריאה נוספת:**

מושגים שחשוב להכיר בבואכם לנתח מוסד חינוכי בראייה מערכתית

- **הון מדעי** - גישה פדגוגית ותפיסתית לפיה החשיפה וההימצאות בסביבה (פיזית ו-וירטואלית) שבה מתפתחת אוריינות מדעית וטכנולוגית מטפחת את היכולת לפעול ולפתח קוגניציה בהתאם
- **הון חברתי** - מכלול המשאבים הלא חומרניים שיש לאדם (או למשפחה או לקהילה) ליצירת השפעה שתאפשר השגת מטרות
- **הון סימבולי** - המשאבים הלא חומרניים (תודעה, ידע, שפה, הון חברתי ועוד) המשחקים תפקיד בהיווצרות תפיסה של כוח והיררכיה

מושגי ההון המדעי, החברתי והסימבולי חשובים **בניתוח המערכת** – בית הספר יכול להעריך את ה"הון" של הקהילה ותלמידים ככוח מקדם או בולם (או כחוזקות, חולשות, איומים או הזדמנויות) **ולפעול ל"הגדלה של ההון" באמצעות תכניות וכלים חינוכיים.**

יתרונות למידה מקוונת ולמידה מרחוק ככלי להעצמת החינוך בפריפריה

התובנות הגדולות מתקופת הקורונה

על למידה מקוונת ככלי להעצמת החינוך בפריפריה

**האילוצים שנגזרו מהוראות
משרד הבריאות חייבו למידה
במודל מסוים שהשתנה לאורך
התקופה. זה אינו מודל פדגוגי!
זהו מודל שנגזר מאילוצים!**

**אם רוצים להשתמש בלמידה
מקוונת ככלי חינוכי מתמשך –
חשוב ליצור מודלים שהרציונל
שלהם יהיה פדגוגי, ולא פשוט
המשך של מודלים**

- **הסיפור העיקרי בלמידה מקוונת הוא
המוטיבציה של הלומדים**
- **שילוב למידה מקוונת בחט"ב אפקטיבי יותר
כחלק מתוכנית למידה רחבה יותר
(blended learning)**
- **למידה מקוונת אפקטיבית יותר
כשיש מתווך (מורה, מדריך, ולעתים הורה)**
- **למידה מקוונת אפקטיבית יותר כשהיא
עונה על צרכי למידה קצרי טווח
של הלומדים (just in time)**

מודלים פדגוגיים אפשריים ללמידה מקוונת

כיתה הפוכה

למידה עצמאית
במערכת
אדפטיבית

מנטורינג
מרחוק

מרכז לימודי
בחירה

מודלים פדגוגיים אפשריים ללמידה מקוונת

כיתה הפוכה

למידה עצמאית
במערכת
אדפטיבית

מנטורינג
מרחוק

מרכז לימודי
בחירה

- יחידת זמן שבועית (2-4 שעות)
- כל תלמיד בוחר קורס מקוון או נושא חקר – רצוי מתמשכים
- בזמן "המרכז" התלמידים לומדים דרך המחשב – כל אחד בעצמו את הנושא שבחר
- לכל קבוצת תלמידים יש מורה שמשמשת כ"מאמנת למידה מרחוק" = יודעת מה התלמידים בחרו, עוזרת להם לארגן את תהליך הלמידה, עוזרת להגיע אל החומר, לומדת יחד איתם כדי לשמש כ"שותפת למידה", מעריכה את ההתקדמות ונותנת משוב וכו'
- התלמידים צריכים להגיע לתוצר – מצגת, שיעור שיעבירו, הפגנת מיומנות

מודלים פדגוגיים אפשריים ללמידה מקוונת

כיתה הפוכה

למידה עצמאית
במערכת
אדפטיבית

מנטורינג
מרחוק

מרכז לימודי
בחירה

- הצעת תהליכי חקר או התמחות של תלמידים בעזרת מנחים-מומחים
- המנחים-מומחים עובדים עם קבוצה קטנה של תלמידים שיכולים להיות מכל הארץ
- ההנחיה היא סביב יעד למידה אישי, תחום עניין או פרויקט שהתלמיד עושה במסגרת המנטורינג; תהליך הלמידה יכול לשלב מפגשים סינכרוניים, משימות ביניים
- מומלץ שזמן המפגשים יהיה בזמן בית ספר
- המנחים-מומחים יכולים להיות מורים, אך גם מומחים מכל מיני תחומים (מדע, עסקים, כלכלה, יזמות חברתית, אמנות, ספורט ועוד)
- הערך המרכזי: תלמידים זוכים לעבוד עם אנשים מצליחים בתחומם, ללמוד מהם, לבצע פרויקט בהנחייתם ולקבל מהם השראה. הערך הגדול הוא באוכלוסיות מוחלשות.

מודלים פדגוגיים אפשריים ללמידה מקוונת

כיתה הפוכה

למידה עצמאית
במערכת
אדפטיבית

מנטורינג
מרחוק

מרכז לימודי
בחירה

- התלמידים עובדים באופן עצמאי על מערכות למידה המתאימות את עצמן אל התלמיד (מבחינת רמה לפחות)
- המערכות מבוססות על למידה המשלבת אלמנטים של משחק
- ניתן להשתמש במערכות אלו בזמן בית הספר או לאחריו
- מומלץ לשלב שעות עבודה עם מערכות אלו בשעות המקצוע בבית הספר בהן המורה המקצועית יכולה להעריך ולתמוך בלמידת התלמידים
- מערכות כאלו הוכיחו את עצמן כיעילות בהתקדמות מהירה בעיקר במיומנויות של תחומי ליבה (מתמטיקה, מיומנויות בסיס בשפה, אנגלית, ובמידה מוגבלת מדעים)
- היתרון: התקדמות בקצב אישי
- **החיסרון: כמעט ואין מערכות מתאימות כאלו בעברית**

מודלים פדגוגיים אפשריים ללמידה מקוונת

כיתה הפוכה

למידה עצמאית
במערכת
אדפטיבית

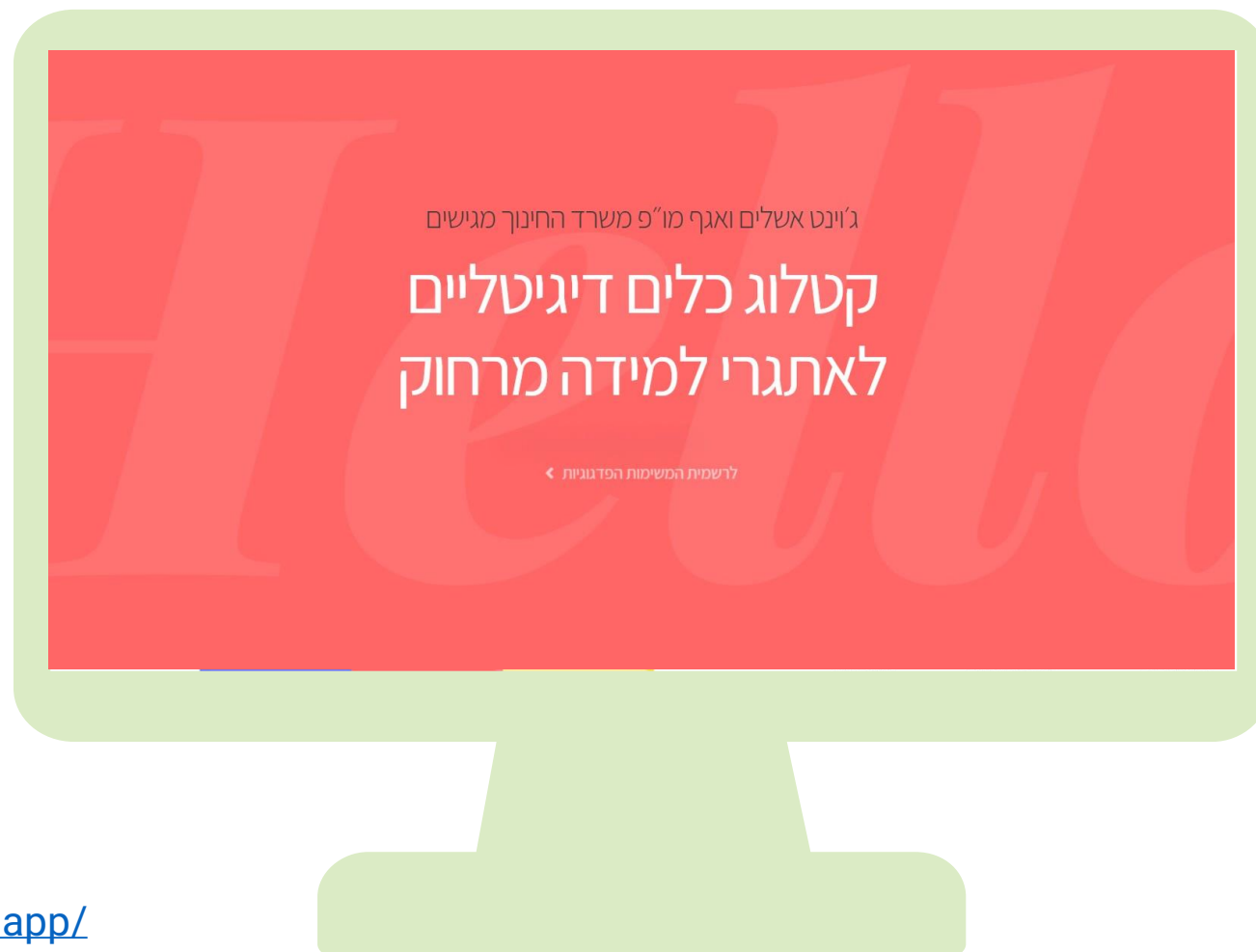
מנטורינג
מרחוק

מרכז לימודי
בחירה

- המורה נותנת לתלמידים מקור למידה לפני השיעור המציג את עיקר הידע (סרטון, לומדה, טקסט)
- בנוסף ניתנת משימה קטנה שמטרתה לוודא את הבנת הידע
- בתחילת השיעור המורה מקדישה זמן קצר להסבר
- רוב השיעור מוקדש לדיון מעמיק או לתרגול

אתר טכנוגוגיה: כלים מקוונים לפי אתגרים פדגוגיים

<https://technogogoya.usssl.app/>

תקופת הלמידה מהבית הייתה עתירת אילוצים שחייבו לגבש מודלים וצורות הוראה ולמידה אחרות.

אך לצד זאת היא גם היוותה תקופה של מבחן לחוסן, לתפקוד ולעצמאות של התלמידים. על בסיס נתוני סקר ההורים, הראיונות ומקורות המידע הנוספים – חוויית התלמידים, המוטיבציה ללמידה, יכולות הלמידה העצמאית ועוד, נפגעו בתקופה זו.

מכאן, ברצוננו להדגיש מספר מטרות חינוכיות שראוי להדגיש ולפתח, בדגש על הפריפריה, לא רק כהכנה לתקופה דומה אלא גם כמטרות חינוכיות ברות תוקף בכל זמן:

Agency
(פעלנות)

למידה
חברתית-רגשית

טיפול לומד
עצמאי

עדכון וחידוד מטרות חינוכיות: טיפוח לומד עצמאי

- **לומד עצמאי = אדם המחולל ומנהל תהליך אישי שנועד להרחיב את הידע והמיומנויות שלו.**
- **בכדי לטפח לומדים עצמאיים יש לעבוד על מוטיבציה פנימית ללמידה ועל מיומנויות למידה וארגון עצמי.**
- פרקטיקות פדגוגיות השואפות לפתח לומדים עצמאיים כוללות למידה מבוססת פרויקטים\בעיות, חקר, תיווך ללמידה עצמאית, פיתוח תחומי עניין ועוד
- בתי ספר שהפעילו תוכניות משמעותיות המכוונות לפיתוח לומד עצמאי הצליחו להפיק יותר ערך לימודי והתפתחותי בקורונה, ולהביא למעורבות גבוהה יותר של תלמידים

עדכון וחידוד מטרות חינוכיות: למידה חברתית-רגשית (SEL)

- **למידה חברתית-רגשית = למידה מפורשת של כלים המסייעים לאדם לווסת רגשות, לפעול במצבים חברתיים, להתמודד עם מצבים מעוררי לחץ וכו'**
- לדוגמה: תוכניות אימון, מנהיגות, ערכים, כלים להתמודדות רגשית ועוד
- אחת המשמעויות של למידה חברתית-רגשית: מעמיקה את הקשר בין התלמידים למורים והופכת את המורים למשמעותיים עבור התלמידים ברמה האישית
- למידה חברתית-רגשית היא בעלת ערך בפני עצמה ומסייעת לתלמידים לפתח חוסן, ולצד זאת בעלת פוטנציאל השפעה חיובי על הלמידה וההסתגלות

עדכון וחידוד מטרות חינוכיות: Agency (פעלנות)

• **Agency (פעלנות) = גישה אישית של פרואקטיביות, לקיחת אחריות על עצמי והסביבה ורצון להשפיע**

• טיפוח agency כאיכות אישית נשען על:

- אתגר ויציאה מאזור הנוחות
- אחריות
- תכנית מערערים
- רפלקציה
- קבוצה
- כלים ומיומנויות תומכים
- סביבת למידה מעודדת בחירה, ביטוי והשפעה

המסמך נכתב ע"י ד"ר ערן ברק-מדינה ואורלי חצור עבור ג'וינט-אשלים, אגף מו"פ ניסויים ויוזמות, והאגף לחינוך יסודי במשרד החינוך, ולכתיבתו תרמו: מיכל אטינגר, שרית מצר, ניר פאל, איתי אופזהר (ג'וינט-אשלים), רבקה גרוסמן (אגף מו"פ, ניסויים ויוזמות), אתי סאסי - מנהלת האגף לחינוך יסודי, דורית לחיאני, מרים פרי (האגף לחינוך יסודי), דסי בארי - מנהלת האגף לחינוך על יסודי, חבצלת לוטן - ממונה על חטה"ב (האגף לחינוך על יסודי), תומר מרשל. תרמו וסייעו צוותי ומשפחות תכנית "נושמים לרווחה" במרכז עוצמה, צוותי ומשפחות תכנית "בשביל המיטיב".

בהשתתפות צוותי בתי הספר: תיכון אמי"ת קנדי עכו (בניהול אתי צברי), יסודי ג' בניהול שאדיה בענה (בדראן), יגאל אלון מגדל העמק (בניהול עינת וקנין והשתתפות יפה לזימי ומרינה גלילוב), יוספטל מגדל העמק (בניהול רינת זמיר והשתתפות עמית ישי וורד זיו), אולפנית ישורון פתח תקווה (בניהול יניב כהן והשתתפות אתי שמיר ורחל מלכה), אבן סנא עראבה (בניהול חיתאם עליאן), אלזרהאא עראבה (בניהול עבדאללה עאסלה), אבן סנא ערערה בנגב (בניהול סלימן אבו גויעד), יצחק שדה דימונה (בניהול מינה אשטמקר ובהשתתפות עליזה עמיחי), בגין דימונה (בניהול רעות פלדברג ובהשתתפות עדי לוי), ארלוזורוב חיפה (בניהול חני סביון ובהשתתפות הדס נעים), מקיף אבו שהאב שפרעם (בניהול וליד חטיב ובהשתתפות סמאח חלאילה ומירוות זהראן), מקיף ה' דרכא אשקלון (בניהול דליה רחמים ובהשתתפות ענת דאבוש ואורנה סולימני), מדעי-טכנולוגי פסגת זאב (בניהול צביה ליבשבסקי) וממ"ד תורני נעם בנים פסגת זאב (בניהול אבישי פרינץ).